

FORTIFICAȚIILE DACICE DE LA OBREJA (JUD. CARAȘ-SEVERIN)

Sorin M. Petrescu, Daniel Alic

Cuvinte cheie: *Banat, Obreja, fortificație dacică*

Keywords: *Banat, Obreja, Dacian fortification*

În 23 iulie 1985, împreună cu Petru Rogoza¹ am plecat din rezervația arheologică Tibiscum - unde făceam parte din colectivul de cercetare condus de prof. univ.dr. Doina Benea - într-o perieghetză având ca destinație Dealul *Calova* (com. Obreja) situat la cca. 7 km de baza arheologică. Scopul perieghetei era de a verifica posibilitatea existenței pe deal a unor eventuale vestigii arheologice, în special dacice². Nedispunând de hărți ale zonei, periegheta a ajuns să fie făcută din greșeală pe alt deal din apropiere, Dealul *Pleșa* (Pl. I), unde din păcate nu am descoperit nimic la acea dată.

În anul 2002, apărea o interesantă monografie - sub coordonarea lui Petru Itineanțu - dedicată comunei Obreja în care unul dintre autori - geograf de formație - a intuit corect faptul că în zonă s-ar afla urmele unei cetăți dacice³.

În septembrie 2004 am fost contactați de un locuitor al comunei Obreja⁴ și împreună am efectuat o perieghetză pe Dealul *Pleșuța* și o prelungire a acestuia, Vârful *Viteazul Mic* (Pl. I-II). Zona este destul de greu accesibilă și acoperită de o pădure bătrână de fag și stejar, fapt ce a îngreunat efectuarea măsurărilor și observațiilor în teren.

De-a lungul crestei dealului *Pleșuța* - înaintînd spre vest - au fost observate multe terase mici pe partea nordică (în zona ferită dinspre râul Bistra și drumul antic) favorabile ridicării unor construcții de dimensiuni mici, suprafața teraselor variind între 15-80 m² (Pl. II/1). În punctul în care creasta dealului cotește spre NE (Pl. II/3), se observă o amenajare artificială a terenului, rezultând o suprafață circulară orizontală cu diametrul de cca. 20 m chiar în punctul cel mai înalt al dealului, ce funcționează și astăzi - în ciuda arborilor - ca un punct excelent de observație pentru o bună parte a depresiunii Caransebeșului. În acest punct, vizibil de la depărtare, credem că în vechime a funcționat un post de observație (posibil turn) sau o construcție circulară cu rol cultic.

Din acest punct, poteca de creastă urmează traseul spre N-NE-E, coboară pe o lungime de cca. 150 m o diferență de nivel de cca. 6 m ajungând în punctul numit *Viteazul Mic* (Pl. II/2).

Din acest punct, pe o adâncime de cca. 60 m - practic până unde începe panta abruptă de coborâre a dealului⁵ - se desfășoară un sistem simplu și ingenios de lucrări de fortificare a terenului în jurul unei incinte centrale (Pl. III-IV; fig. 1-8).

În primul rând, promontoriul numit *Viteazul Mic* este barat de un șanț lat de 10 m și adânc de 2,60 m⁶ săpat în stâncă pe direcția SV-NE. În spatele acestuia se află un spațiu neted, orizontal, cu o lățime de 6 m pe care nu se observă nici o amenajare. Ultimul șanț al fortificației este lat de 9,5-10 m și adânc de cca. 2,20 m fiind săpat în stâncă; fapt interesant, din spirit de economie de forță de muncă dar cu efect de apărare maxim, pe laturile de SV-NE este realizat prin „decuparea” marginilor crestei, înconjurând o incintă în formă de dreptunghi cu colțurile rotunjite ce are o lungime actuală de 19,5 m și o lățime de 15,4 m .

Observabil pe teren, există două drumuri ce pot fi încă folosite pe unele porțiuni pentru a accede în zona teraselor - inclusiv cele din apropierea fortificației (pe panta de N a acesteia), așa cum în zona dealului *Pleșuța* pot fi văzute drumuri ce urmează curbele de nivel și creasta⁷, unele oprindu-se brusc în câte o coastă a dealului, dar lângă terase.

La colțul de est incinta prezintă o coborâre în pantă ce se îngustează treptat pe măsură ce atinge nivelul șanțului, care aici este realizat prin decuparea pantei dealului . Probabil aici au fost amenajate trepte pe care se putea coborâ în șanț și de aici se putea ajunge mai departe la un drum vizibil și astăzi și aflat pe latura de est a dealului, mai jos cu 4-5 m de șanț (Pl. IV).

În centrul incintei se observă o suprafață patrulateră de cca. 12 m² ce este mai înaltă cu 15-20 cm decât restul, sugerând existența aici a unor dărâmături de la o construcție. În colțul de est, între ridicătura amintită și amenajarea pentru coborât în șanț, este vizibilă o adâncitură patrulateră (1-1,5 m²)⁸.

La marginea de est a incintei fortificate chiar unde începe șanțul, se află o zonă - unde stratul gros de frunze lipsește - ce are aspectul unui zid din bucăți de andezit clădite ingenios, fără liant (fig. 5).

În partea de SE după șanț, începe panta abruptă a dealului (Pl. IV) ce are la bază - la cca. 250-300 m distanță - pârâul Pleșa, cea mai apropiată sursă de apă pentru cei din fortificație.

În lipsa unui sondaj arheologic⁹ ne-am limitat să verificăm gropile făcute de animalele sălbatice și în colțul de vest al incintei am recoltat un vârf de *pillum* foarte bine conservat (fig. 9).

În stadiul actual al cercetărilor de teren, suntem în măsură să emitem cu convingere ideea că în zona delimitată de dealurile *Pleșa, Pleșuța și Calova* de pe raza comunei Obreja, avem de-a face cu o așezare și fortificație dacică, *posibil* părți componente ale aceluia *Tibiscum dacic*, a cărui existență o menționează geograful alexandrin¹⁰ dar care - în ciuda investigațiilor de teren efectuate de mai multe generații de arheologi - a rămas nedescoperit până acum.

Cercetarea preliminară a sitului¹¹ ne permite să prezentăm succint câteva concluzii:

În primul rând, avem de-a face cu cel mai simplu tip de fortificație, ce se întâlnește - în cazul nostru - la capătul și pe ramificația (piciorul) unui deal: *fortificație de tip promontoriu barat*¹². Locul este bine ales, pe o înălțime (ce domină lunca Bistrei și a Timișului) care la rândul ei este dominată de alte înălțimi cu altitudine mai mare (dealurile *Pleșa, Pleșuța și Calova*).

Este demn de semnalat faptul - care doar pe cei nefamiliarizați cu bibliografia actuală îi poate contraria - că în stadiul actual al observațiilor, lipsește orice urmă de val de apărare ca rezultat al săpării șanțurilor și pentru a fortifica mai eficient incinta. În realitate, șanțul, valul sau palisada nu pot fi socotite specifice unuia sau anumitor popoare, cu atât mai mult dacilor. Particularitățile existente în amenajarea fortificațiilor nu sunt semnificative pentru că în toate timpurile și în toate locurile la construire sau utilizat materialele aflate în apropiere sau pe locul așezării, care adesea au determinat apariția unor detalii de construcție deosebite¹³. În cazul nostru, primul șanț de pe latura de SV-NE barează calea lesnicioasă de acces, iar corijările artificiale aduse configurației naturale a terenului sunt foarte mici ca volum de muncă și participare umană.

Fortificațiile dacice prevăzute doar cu șanț sunt destul de puține, suficiente pentru a aminti câteva: Celei¹⁴, Cernatu¹⁵, Sacalasău Nou¹⁶. Mai mult, sunt cunoscute în literatură chiar așezări fortificate doar cu șanț, cum ar fi București-Radu Vodă¹⁷, sau Tusa¹⁸.

Incinta este destul de mare (cu o suprafață actuală de 303,38 m²)¹⁹ și protejată cu un șanț circular care este dublat defensiv pe latura de est cu un posibil zid din piatră de andezit (rocă locală) realizat fără liant.

În prezent nu se observă în teren urmele unor posibile palisade sau alte amenajări pe nici o latură a fortificației²⁰.

În afară de amenajările de fortificare prezentate, nu au fost observate alte lucrări defensive de adâncime, dar suntem convingși că în antichitate formele de relief din jur nu erau împădurite, astfel că urcarea pantelor abrupte constituia o probă de mare efort pentru atacatori, iar locuitorii și războinicii din așezare puteau observa o zonă foarte mare din văile Bistrei

și Timișului - și acționa eficient contra intrușilor²¹.

De altfel, Valea Bistrei a fost până acum - în mod paradoxal - singura vale ce oferea acces rapid spre capitala dacilor, unde până acum istoricii nu aveau cunoștință măcar de un turn de observație dacic²².

Așezarea și fortificația identificate de noi la Obreja, credem că reprezintă primul și cel mai important (prin amplasare strategică deosebită) punct de observare și stopare a oricăror incursiuni pe Valea Bistrei, spre capitala Daciei, înglobate într-un sistem defensiv creat inteligent și eficient ce s-a dovedit funcțional până în secolul I d.Hr. Este prima fortificație de tip cetate descoperită în Banatul intramontan, având în apropiere cel puțin și așezarea dezvoltată pe terasele artificiale din jur. Ne place să credem că după cercetarea sitului vom putea afirma argumentat solid că descoperirile de la Obreja-„*Viteazul Mic*” aparțin dacicului Tibiscum²³ (fig. 10).

Sorin Petrescu

Str. Gen. Traian Doda nr. 37

325400 Caransebeș, jud. Caraș-Severin

E-mail: smpetrescu@yahoo.com

NOTE

1. În campania din 1985 făceam parte din colectivul de cercetare de la Tibiscum, sub conducerea prof. univ. dr. Doina Benea.
2. Toți membrii colectivului de cercetare de la Tibiscum credeam că în zona Obreja sunt vestigii dacice și că acolo ar trebui localizat Tibiscum-ul dacic.
3. *Monografia comunei Obreja*, Editura Ionescu, Caransebeș, 2002; în capitolul *Etimologie, relief și hidrologie*, prof. Gheorghe Groza prezentând la p. 20 câteva toponime (dealurile *Pleșa, Pleșuța, Pintenu Mic, Pintenu Mare, Viteazu Mic și Viteazu Mare, Valea Rea, Cracu Popii și Cracu cu Morminți*), face referiri corecte privind existența unei cetăți dacice. Din fericire pentru noi, suntem primii care aducem o descriere corectă și argumente preliminare în favoarea existenței fortificației.
4. Mulțumim și pe această cale d-lui ing. Nicolae Căprioru din comuna Obreja, care ne-a convins că în pădure sunt vestigii deosebite care merită cercetate și ne-a ajutat să efectuăm recunoașterea în teren și primele măsurători ale fortificațiilor.
5. Toate pantele dealului sunt deosebit de abrupte, uneori la 70°, iar în zona Viteazul Mic, chiar la 80°, făcând extrem de greu urcușul pantelor chiar în condițiile existenței vegetației specifice pădurii.
6. Acestea sunt valorile metrice actuale ale tuturor măsurătorilor datorate probabil și eroziunii în timp, cercetările sistematice stabilind în viitor cotele inițiale.
7. Bătrânii își mai amintesc faptul că până la al II-lea război mondial, se circula pe unele din aceste drumuri cu boii, ducându-se produse agricole până la Criciova sau Nădrag, drumul fiind mult mai scurt decât pe actualul drum european (E 70).
8. Ar putea fi urmele unui bazin săpat în rocă sau urmele căutătorilor de comori, deși zona este departe de drumurile utilizate în prezent de localnici.
9. Condițiile meteorologice nu au permis sondarea zonei.
10. Ptolemaeus, *Geografia*, III, 8, 4. În ciuda ciuda menționării a “40 de orașe”, coordonatele

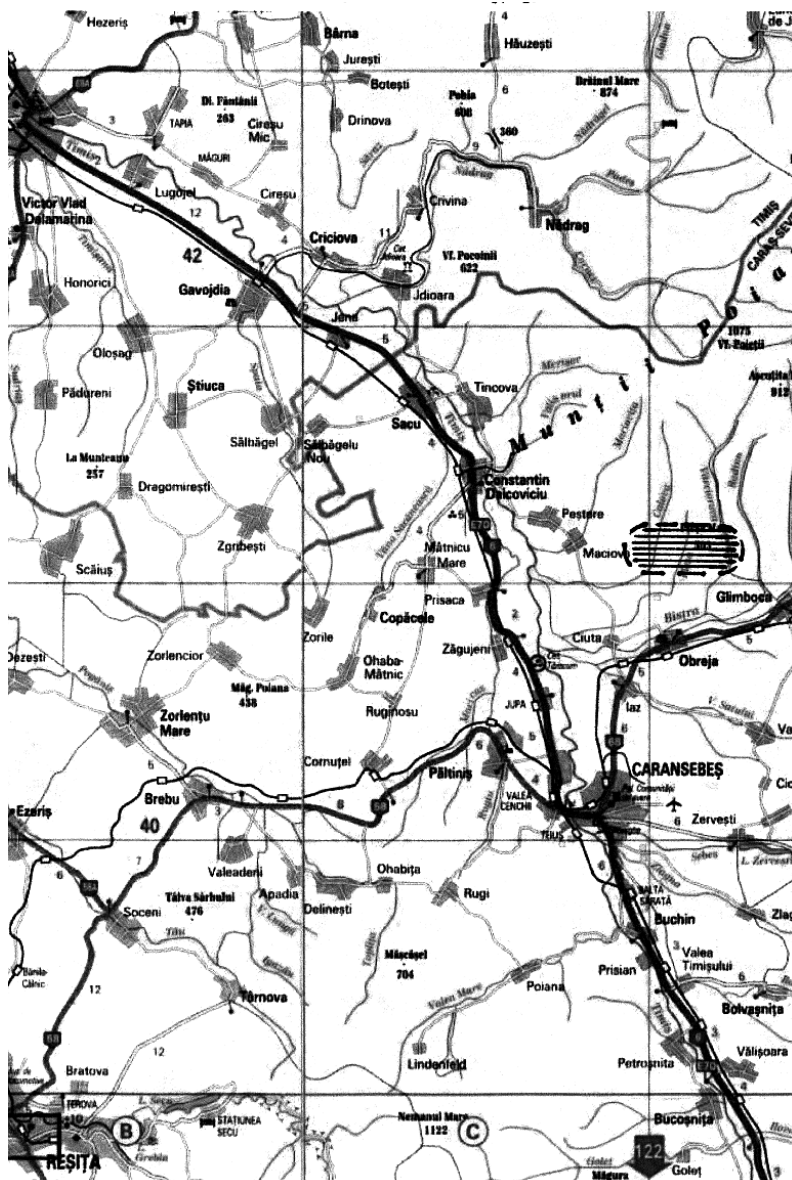
- matematice sunt greșite și astfel, nu pot fi luate “*ad litteram*”.
11. Situl este aflat la circa 5 km distanță de municipiul roman Tibiscum, acesta fiind fondat chiar aproape de confluența Bistrei cu Timișul, adică în zona pe care - în perioada preromană - o controla și asigura fortificația.
 12. Glodariu I., *Arhitectura dacilor*, Cluj – Napoca, 1983, 111-112.
 13. *Ibidem*, 65.
 14. Tudor D., în *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, 317; Idem, în *Sucidava*, Craiova, 1974, p. 10-11, 21-23; Glodariu I., *op. cit.*, 78, 113.
 15. Szekely Z., în *Cumidava*, II, 1969, p. 101-102; Idem, în *Materiale*, X, 1970, 307, 309; Idem, în *Aluta*, VIII/IX, 1976/1977, 53; Glodariu I., *op. cit.*, 87, 113..
 16. Dumitrașcu S., în *Crisia*, 1972, 136; Glodariu I., *op. cit.*, 109, 113.
 17. Turcu M., *Geto-dacii din Câmpia Munteniei*, 1979, 64-65, nr. 160 (cu bibl.), 78;
 18. I. Glodariu, *op. cit.*, 52.
 19. Dumitrașcu S., Lucăcel V., *Cetatea dacică de la Marca*, Zalău, 1974, 30; I. Glodariu, *op. cit.*, 57.
 20. Pentru comparație, cetatea dacică de la Stenca-Liubcovei are o suprafață de doar 204 m² (L = 14 m, l = 7,5 m). Vezi Gumă M., *Banatica*, 4, 1977, 69–104; Glodariu I., *op. cit.*, 53.
 21. Ar fi posibi ca în timp, marginea incintei să fi fost supusă unei eroziuni naturale și unele amenajări de tip palisadă (dar și altele care astăzi sunt doar bănuite) să fi dispărut. Cercetările sistematice viitoare vor lămuri și aceste probleme.
 22. Ar fi interesantă de știut pentru analiza noastră distribuția vegetației din zonă în antichitate, mai ales suprafața ocupată de păduri în raport cu drumul ce urca pe Valea Bistrei spre Țara Hațegului și de aici spre *Sarmizegetusa Regia*. Este posibil ca drumul dacic să fi urmat pe Valea Bistrei un traseu oarecum paralel și mai apropiat de linia dealurilor din dreapta râului iar restul luncii să fi fost acoperit cu păduri, caz în care fortificația ar fi jucat un rol strategic de control și apărare deosebit.
 23. Pentru cetățile și fortificațiile ce apărau accesul din toate părțile spre zona Munților Orăștiei, vezi repertoriul la Glodariu I., *op. cit.*, 75-110, fig. 36.

THE DACIAN FORTIFICATION FROM OBREJA (CARAȘ-SEVERIN COUNTY)

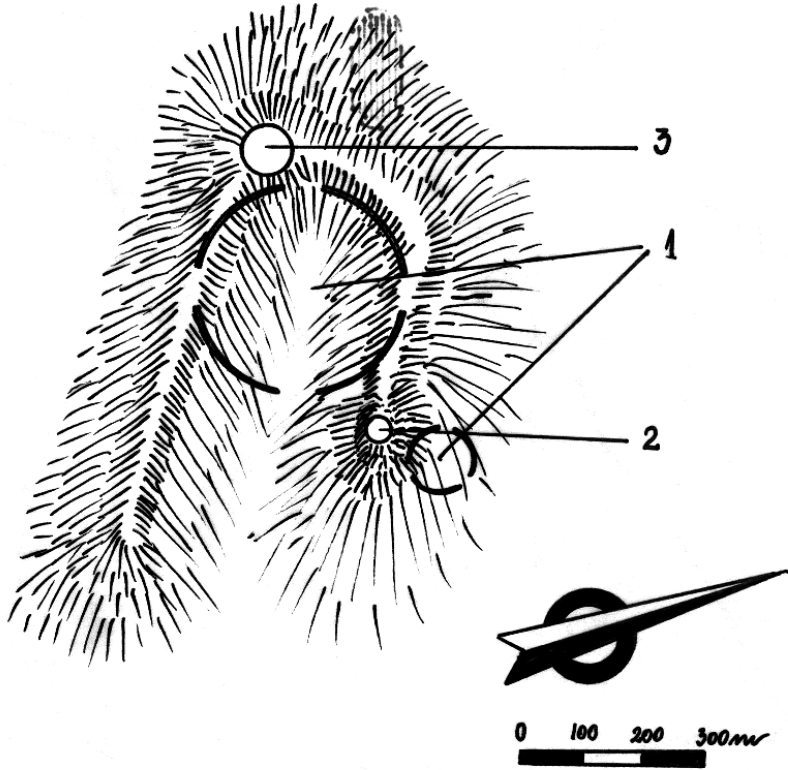
Summary

For the first time, we presented a new and important discover at the beginning of Bistra Valley, near Obreja: one Dacian fortress surrounded by only two defense ditches, in the top of Viteazul Mic Hill.

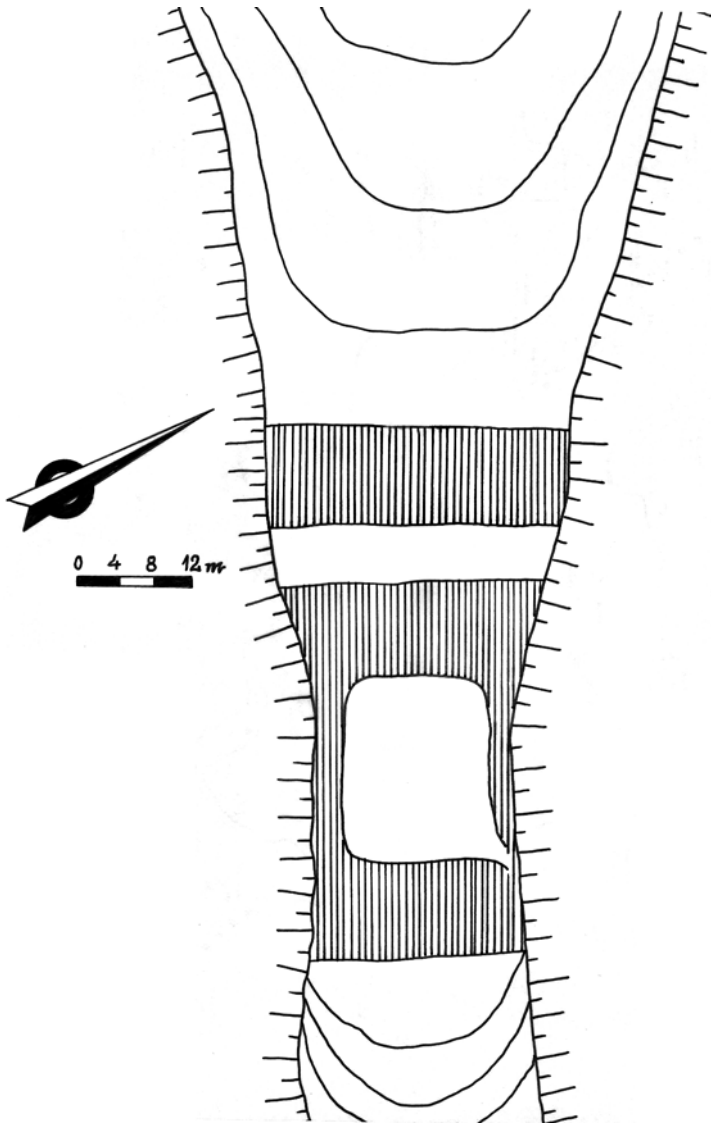
Near that place, on the slopes are the Dacian settlement and not so far away it's a possible observer tower or a sacred place.

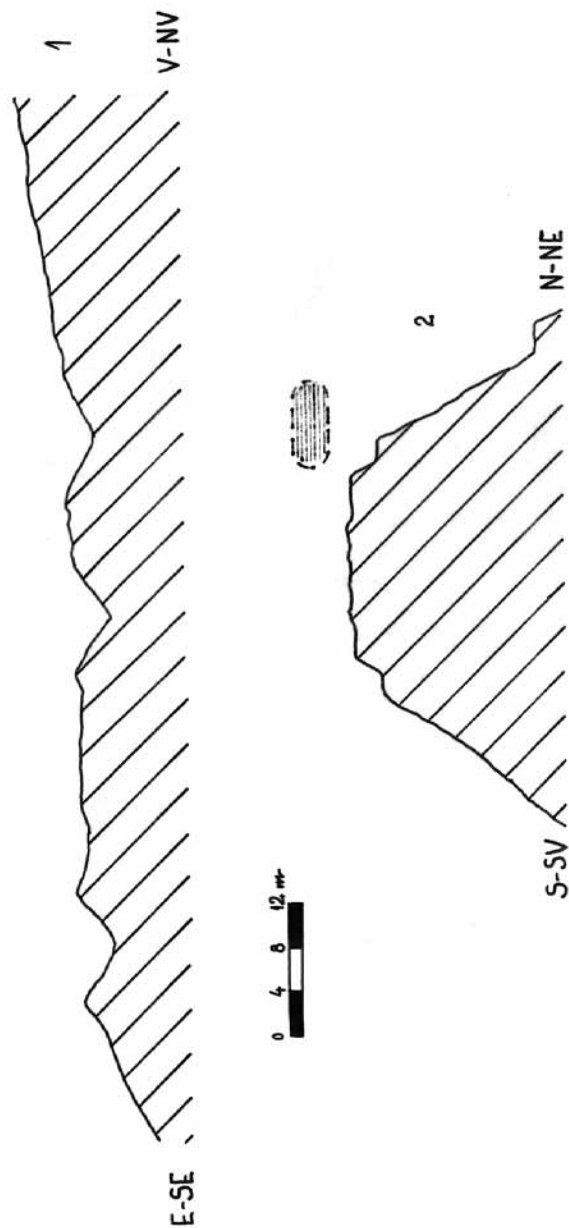
Pl. I Harta zonei Obreja cu amplasarea descoperirilor.

Pl. II Dealul Pleșuța cu Viteazul Mic.

Pl. III Punctul Viteazul Mic, fortificația.

Pl. IV Punctul Viteazul Mic, secțiune E – SE și S – SV prin fortificație.

Fig. 1 Viteazul Mic, vedere spre NV cu sistemul de fortificație.

Fig. 2 Viteazul Mic, vedere spre NV cele două șanțuri de apărare.

Fig. 3 Viteazul Mic, vedere spre SE cu incinta.

Fig. 4 Viteazul Mic, latura de sud a incintei cu șanțul de apărare circular.

Fig. 5 Viteazul Mic, vedere spre SE cu incinta și șanțul de apărare.

Fig. 6 Viteazul Mic, șanțul de apărare circular, vedere spre E.

Fig. 7 Viteazul Mic, incinta fortificată.

Fig. 8 Viteazul Mic, incinta cu șanțul circular, vedere spre SE.

Fig. 9 Viteazul Mic, fier, vârf de pillum din incintă.

Fig.10 Viteazul Mic, fier, călcâi de lance din incintă.